

25.02.2010

Dnro 124/D.a.2/2010

Kulttuuriministeri Stefan Wallin
OPETUSMINISTERIÖ
PL 29
00023 VALTIONNEUVOSTO

ASIA: Aloite aineettoman kulttuuriperinnön suojelun sopimuksen (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) ratidoimiseksi Suomessa

Saamelaiskäräjien hallitus on kokouksessaan 25.2.2010 päättänyt antaa oheisen aloitteen.

Aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimus on hyväksytty UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) kokouksessa Pariisissa vuonna 2003. Aineettomalla kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan kulttuurin osa-alueita joita yhteisöt, ryhmät ja joissakin tapauksissa yksilöt tunnistavat osaksi omaa kulttuuriperintöään. Osa-alueita ovat mm. käytännöt, esitysmuodot, ilmaisut, tiedot, taidot ja aineelliseen kulttuuriin liittyvä tietämys. Aineeton kulttuuriperintö siirtyy sukupolvelta toiselle ja se on koko ajan uudelleen luomisen alla kun yhteisöt ja ryhmät reagoivat ympäristön muutoksiin.

Sopimuksen tarkoituksena on suojella aineetonta kulttuuriperintöä sekä varmistaa yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden aineettoman kulttuuriperinnön kunnioitus. Tarkoituksena on myös kohottaa tietoisuutta aineettoman kulttuuriperinnön tärkeydestä sekä paikallisella, kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Lisäksi sopimus tarjoaa yhteistyötä ja apua kansainvälisesti. Aineettoman kulttuuriperinnön suojelun sopimuksessa on erikseen mainittu alkuperäiskansojen aineettoman suojelun tarve.

Saamelaiskulttuuriin aineettomana kulttuuriperintönä voidaan pitää esim. joikuperinnettä ja siihen liittyviä sanontoja, saamen käsityöperinteeseen (duodji-perinne) liittyvää tietämystä ja saamelaisten perinteistä tietoa esim. luontoon, säähän ja luonnonkäyttöön liittyen. Nämä tiedot ja taidot ovat siirtyneet sukupolvelta toiselle tietoisien opettamisen, oraalisien tradition ja käytäntöjen kautta. Esimerkiksi saamelainen duodji-perinne osa saamelaista perinteistä tietoa, side menneisyyteen, esivanhempien kulttuuriseen perinteeseen, joka siirtyy sukupolvelta toiselle. Saamelaisessa käsityössä ei ole kyse vain erilaisista tuotteista, materiaaleista, tekniikoista tai perinteen siirtämisestä, vaan se on kokonaisvaltainen prosessi, joka sisältää ihmisen, aineelliseen kulttuuriin ja ympäristön vuorovaikutuksen. Saamelaisen kulttuurin ylläpitämisen ja säilymisen kannalta yksi tärkeistä arvoista on myös saamelaiseen käsityöhön liittyvä perinteinen pukeutuminen. Perinteisen pukeutumisen taustalla on tieto siitä kuinka asusteet valmistetaan ja kuinka pukeudutaan perinteisesti.

Sopimuksen ratifioiminen turvaisi saamelaisen kulttuurin erityispiirteet modernisaation paineessa turvaamalla saamelaisten oikeuden omaan aineettomaan kulttuuriperintöönsä sekä mahdollistamalla toimenpiteet saamelaisen kulttuuriperinnön suojelemiseksi ja elvyttämiseksi. Saamelainen käsityöperinne, luontoon liittyvä tieto ja musiikkiperinne ovat nyky-yhteiskunnan rakenteiden myötä varsin uhanalaisia ja niiden suojeleminen on panostettava myös valtion taholta. Aineettoman kulttuuriperinnön suojelun sopimuksen ratifioimalla ja täytäntöönpanolla Suomi sitoutuisi valvomaan aineettoman kulttuuriperinnön suojelun sopimuksen toteutumista Suomessa ja täten myös suojelemaan saamelaisten ainutkertaista kulttuuriperintöä. Tämä muun muassa ennaltaehkäisisi ja estäisi saamelaiskulttuurin hyväksikäyttöä kulttuurin ulkopuolisilta tahoilta.

Saamelaiset ovat Suomen perustuslaillinen alkuperäiskansa. Suomen perustuslain 17.3 § turvaa saamelaisille oikeuden nimenomaan alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen 27 artiklan mukaan etnisiin, uskonnollisiin, tai kielellisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta nauttia kulttuuristaan yhdessä ryhmänsä muiden jäsenten kanssa. Vaikka säännös on kirjoitettu negatiiviseen muotoon, niin sitä on YK:n ihmisoikeuskäytännössä tulkittu niin, että sopimusvaltiot ovat velvollisia kohdentamaan alkuperäiskansoihin positiivisia erityistoimia, jotta alkuperäiskansoilla olisi tosiasiallinen mahdollisuus nauttia omasta kulttuuristaan. Perustuslain kulttuurinsuojasäännös on johdettu tästä artiklasta ja se siis velvoittaa sopimusvaltioita tukemaan alkuperäiskansojen pyrkiä ylläpitää ja säilyttää omaa kulttuuriaan. Saamelaiskäräjät katsoo, että sopimuksen ratifiointi osaltaan edesauttaisi saamelaiskulttuurin säilyttämistä ja suojelua.

Suomi on toistaiseksi jäänyt odottavalle kannalle aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen ratifiointien suhteen kunnes kokemusta sopimuksen toteuttamisen kaikista hyödyistä ja käytännöistä on saatavilla sopimuksen ratifioineista maista opetusministeriön antamien tietojen mukaan. Opetusministeriö antamiensa tietojen mukaan arvioi aika ajoin sopimusta ja siihen liittyvää kehitystä mahdollista ratifiointiharkintaa silmällä pitäen. Viime vuosina saatujen uusien ohjeiden (operational directives) myötä sopimusta on varsinaisesti sen ratifioineissa maissa voitu alkaa toteuttaa. Nyt sopimuksen puitteissa on tapahtumassa varsinaisesti uutta ja tämän myötä mahdollisuus sopimuksen ratifiointiin Suomessa on otollinen. Pohjoismaista Islanti ja Norja ovat ratifioineet kyseisen sopimuksen.

Saamelaiskäräjät huomioi, että pohjoismaisen saamelaisopimuksen toimeenpanotoimet on alkamassa pohjoismaissa ja sopimuksen jatkoneuvotteluista sovitaan seuraavassa saamelaispresidenttien ja -ministerien yhteiskokouksessa keväällä 2010. Pohjoismaisen saamelaisopimuksen valmistelussa on huomioitu Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelussopimus. Sopimuksen artikla 31 toteaa, että *valtioiden tulee kunnioittaa saamelaisten oikeutta hallita perinteistä tietämystään ja perinteisiä kulttuurinilmauksiaan sekä edistää sitä, että saamelaiset voivat säilyttää ja kehittää niitä sekä välittää niitä tuleville sukupolville. Kun muut kuin saamelaiset käyttävät saamelaiskulttuuria taloudellisesti hyväkseen, tulee valtioiden edistää sitä, että saamelaisilla on mahdollisuus vaikuttaa toimintaan ja saada kohtuullinen osa toiminnan taloudellisesta tuloksesta. Saamelaiskulttuuria tulee suojella sellaisten kulttuuristen ilmaisujen käytöltä, jotka harhaa johtavalla tavalla näyttävät olevan saamelaista alkuperää. Valtioiden tulee edistää sitä, että saamelaisten perinteiset taidot otetaan huomioon saamelaisten elinoloista päätettäessä.*

Saamelaiskäräjät näkee, että Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelussopimuksen ratifiointi edistäisi pohjoismaisen saamelaisopimuksen ratifiointia. Myös Yhdistyneiden Kansakuntien vuonna 2007 hyväksymässä alkuperäiskansajulistuksessa on piirteitä Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelussopimuksesta. Julistus on Suomea moraalisesti velvoittava eikä Suomi ole jättänyt julistukseen varaumia. Suomi on työskennellyt sopimuksen hyväksymiseksi aktiivisesti YK:ssä. Julistuksen artikla 31 määrää, että alkuperäiskansoilla on oikeus ylläpitää, hallita, suojella ja kehittää kulttuuriperintöään, perinteistä tietoa ja perinteisiä kulttuuri-ilmauksia sekä näiden ilmentymiä yhteisön tieteesä, teknologioissa ja kulttuureissa, pitäen sisällään ihmis- ja geneettisen resurssin, siemenet, lääkkeet, tietämyksen kasvi- ja eläinkunnan ominaisuuksista, suullisen perinteen, kirjallisuuden, suunnittelun, urheilun, perinteiset kilpailut ja visuaaliset ja esittävät taiteet. Alkuperäiskansoilla on myös oikeus ylläpitää, hallita, suojella ja kehittää intellektuaalia omaisuuttaan, joka liittyy kulttuuriperintöön, perinteiseen tietoon ja perinteisiin kulttuuri-ilmauksiin. Yhteistyössä alkuperäiskansojen kanssa, valtioiden tulee tehdä tehokkaita toimenpiteitä tunnistaakseen ja suojellakseen näitä oikeuksia.

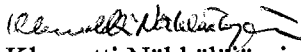
Suomi on alkanut toimeenpanna biodiversiteettisopimuksen (SopS 78/1992) artikla 8(j):tä, joka koskee alkuperäiskansojen perinteisen tiedon suojelua. Artiklalla on yhtymäkohtia Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelussopimukseen. Artikla määrää, että sopimusosapuolten tulee kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti kunnioittaa, suojella ja ylläpitää biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön kannalta merkittävää alkuperäiskansojen ja perinteisen elämänmuodon omaavien paikallisyhteisöjen tietämystä, innovaatioita ja käytäntöjä, sekä edistää ja laajentaa niiden soveltamista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen omistajien luvalla ja myötävaikutuksella sekä rohkaista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen käytöstä saatujen hyötyjen tasapuolista jakamista.

Ympäristöministeriö asetti 18.6.2009 artikla 8(j):n kansallisen asiantuntijatyöryhmän, jonka tulee valmistella alkuperäiskansojen perinteistä tietoa koskevia toimenpiteitä. Työryhmän toimikausi kestää vuoden 2010 loppuun asti. Työryhmä toimii biodiversiteettityöryhmän alaisuudessa ja siinä on myös opetusministeriön edustus. Saamelaiskäräjät näkee, että artikla 8(j):n toimeenpano antaa synergiaetuja ja tukisi osaltaan aineettoman kulttuuriperinnön suojelussopimuksen ratifiointia.

Suomi on myös ratifioinut Unescon yleissopimuksen kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelua ja edistämisen käsittelyä koskevan sopimuksen (Sops. 17/2007), joka tunnustaa myös aineellisten kulttuurituotteiden merkityksen. Sopimus velvoittaa valtioita tunnistamaan perinteiden tiedon merkityksen aineettoman ja aineellisen rikkauden lähteenä sekä erityisesti alkuperäiskansojen tietämystärjestelmän merkityksen ja myönteisen vaikutuksen kestäväan kehitykseen sekä sen asianmukaisen suojelemisen ja edistämisen tarpeen. Unescon yleissopimusta kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelua ja edistämisen käsittelyä koskevaa sopimusta ei ole toimeenpantu saamelaiskäräjien näemyksen mukaan Suomessa. Saamelaiskäräjät näkee, että sopimuksella on yhtymäkohtia aineettoman kulttuuriperinnön suojelussopimukseen ja näkisi tärkeänä, että samanaikaisesti kun Suomi ratifioisi kyseisen sopimuksen niin sen toimeenpanossa huomioitaisiin myös kulttuuri-ilmauksien suojelussopimuksen toimeenpano.

Saamelaiskäräjät esittää, että aineettoman kulttuuriperinnön suojelun sopimuksen ratifiointiin tähtäävät toimenpiteet aloitetaan pikaisesti. Lisäksi saamelaiskäräjät esittää, että aineettoman kulttuuriperinnön suojelussopimuksen ratifiointia ja toimeenpanoa varten perustetaan erillinen opetusministeriön ja saamelaiskäräjien muodostama työryhmä. Saamelaiskäräjät näkee sopimuksen ratifioinnin ensiarvoisen tärkeäksi saamelaiskulttuurin tulevaisuuden turvaamiselle. Saamelaiskäräjät pyytää kunnioittavammin vastausta aloitteeseensa 15.4.2010 mennessä.

Inarissa 25.2.2010

Klemetti Näkkäläjärvi

Saamelaiskäräjien puheenjohtaja

Rauna Rahko
ma. esittelijä

Tiedoksi:

Oikeusministeri Tuija Brax

Vähemmistövaltuutettu

